EUPHEMIA LLORENTE I EL FILÒLEG MICHEL VENTURA BALANYÀ

Lluís FORNÉS

ABSTRACT

The author presents Michel Ventura Balanyà (Reus, 1878-Madrid, 1930). The philologist who tried to write an Oc Language grammar for use from Lemoges to Alacant. At the same time, Pompeu Fabra published another grammar for Catalonians, which became the official grammar in Catalunya and València.

Ventura Balanyà's global plan was rejected and forgotten.

Quan trobàrem el primer número de la *Revista Occitana* dirigida per la valenciana Euphemia Llorente que, segons diu en la portada, respectava "totes les varietats de la llengua d'Oc" pensàvem que era impossible que l'any 1930 s'haguera produït un fet com aquell que tots desconeixíem. La nostra idea havia nascut a causa de la necessitat social que tenim els valencians d'aclarir els nostres problemes lingüístics. No podíem pensar mai que hi haguera una altra iniciativa anterior que s'expressava en els mateixos términens. Confessem la nostra ignorància, en bona part motivada pel fet que mos trobem a soles a l'hora d'investigar els temes d'oc i caldrà molt de temps abans d'aclarir bé tots els camps que s'obrin davant la nostra proposta. La iniciativa d'aquella revista de l'any 30 no estava a soles tampoc, n'hi havia una altra de 1905, la revista *Occitania* de Joseph Aladern, editada a Barcelona, que també respectava totes les varietats lingüístiques d'oc. Vàrem crear PARAULA D'OC amb la finalitat d'investigar temes d'oc i de respectar totes les modalitats lingüístiques del nostre diasistema creient que encetàvem un camí. Ara estem contentíssims de saber que la nostra creativitat mos havia portat on ja hi havia camí fet. Encara que siga per una volta en la vida, mos alegrem moltíssim de la nostra ignorància, la qual no mos la podem atribuir només als que ignoràvem que hi havia uns precedents occitanistes en la nostra cultura de Pirineus

avall, la culpa la tenen, sobretot, els que formen, els que ensenyen, els que dirigixen els coneixements dels valencians i valencianes i no es preocupen de donar-mos una informació com cal. Ells són els principals responsables. Pero, malgrat la seua ineficàcia, seguim i seguirem investigant.

La primera notícia que tenim d'Euphemia Llorente va aparéixer en la *Correspondència entre Loïs Alibert i Josep Carbonell*. En una carta d'Alibert a Carbonell en què li diu que no li agrada la forma d'actuar de J. Bonafós, trobem la referència següent: " i també la seva amistat amb la Sra. Eufèmia Llorente que no es distingeix tampoc pel seu bon caràcter (Exemple el to injuriós de les seves apreciacions sobre en Pompeu Fabra en el primer número de la Revista Occitana)."[1] En nota a peu de pàgina, Alquézar aclarix que es tracta de "la filòloga valenciana que dirigí la *Revista Occitana*. Es mostrà sempre contrària a la reforma ortogràfica de Pompeu Fabra, a qui acusava d'haver dificultat enormement la unificació ortogràfica amb els occitans."[2] En la nota següent diu que la "*Revista Occitana* s'editava a València dirigida per la filòloga Eufèmia Llorente. N'aparegueren pocs números i el seu format era de 210 x 150 mm."

El lloc d'edició no és correcte. La revista es va editar a Madrid; sabem que varen aparéixer dos números que ja citàrem al n. 2 de PARAULA D'OC, i, com a molt, cabria la possibilitat de trobar-ne uns altres dos, encara que probablement no se'n varen editar més.

Sabíem que la filòloga existia perquè coneixíem aquelles dades, i, també, per què ella apareix fotografiada al seu llibre *Studi etimològic dels noms Cathalunya e cathalà* del qual ja donàrem notícia també en el nostre n. 2. La foto de n'Euphemia va ser la nostra portada en el número esmentat,

Sabíem que la filòloga era valenciana perquè així ho deia ella inequívocament en la seua proposta *Vers l'unificació dels parlars d'Oc* "Caldrà doncs que sacrifiquem las formas characteristicas de cada dialecte en bé de l'uniformitat de la lengua scrita nostrada. Així, **nosal-**

1.- Manuel Alquézar i Montañés La correspondència etre Loïs Alibert i Josep Carbonell i Gener Institut d'Estudis Catalans, Barcelona, 1992, pàg. 103.

2.- op. cit. pàg. 104

tres, los valencians, haurem de tornar a usar l'article (lo)." [3] La seua declaració de valencianitat era reforçada encara en el paràgraf següent: " **Caldrà que los cathalans, rebutgen las formas del subjunctiu en i**". Tenim, doncs, amb afirmacions de la pròpia autora, que és dona i valenciana. No obstant, la realitat és que no era ni una cosa ni l'altra, més que nominalment.

Euphemia Llorente és el pseudònim que va adoptar el filòleg Michel Ventura l'últim any de la seua vida per a editar el llibre esmentat abans i els dos números de la Revista Occitana.

El doctor Ventura Balanyà va nàixer a Reus, Camp de Tarragona, el 7 de gener de 1878, fill del corretger, -baster en català-, Miquel Ventura i Jornet, i d'Angela Balanyà. El matrimoni va tindre dos fills, Miquel i Lluís. Miquel, o Michel com ell grafiava el seu nom, va morir a Madrid el 12 de desembre de 1930, després de ser destituït del seu càrrec de professor de llengua anglesa a l'Escola Superior de Magisteri pel govern de Dámaso Berenguer Fusté que havia format per ordre del rei Alfons XIII.

En el n. 2 de PARAULA D'OC afirmàvem que Euphemia Llorente era la nostra filòloga valenciana que feia de pont entre la germanor renaixencista occitano-valenciana i l'actualitat. La veritat és que hem de reconéixer que entre les festes del Centenari de Mistral i els intents de fer aquella Acadèmia de la Llengua d'Oc de qué parlaven Frederic Mistral i Teodor Llorente fins les nostres activitats en el CIRD'OC-Valéncia, no hi ha res més en el panorama cultural valencià. Som l'única proposta de consciència global que s'ha produït des de la Renaixença fins l'actualitat.

Es difícil saber per qué el doctor Ventura va adoptar el nom d'Euphemia Llorente i per qué va decidir tindre una personalitat valenciana en l'últim any de la seua vida. Un simple joc amb el cognom que tenien en comú don Teodor i la dona de Ventura? Por i rebuig a la societat catalana que tan poc el va considerar? Es podria pensar que tenia amistat amb Teodor Llorente, però no apareix cap de carta al respecte en l'*Epistolari Llorente*.[4] Sí que és cert que Aladern i atres occi-

3.- Citat a Paraula d'Oc n.2, pàg. 34.

4.- Epistolari Llorente Biblioteca Balmes, Barcelona, 1928. 3 vols.

tanistes de Reus tenien relació amb el patriarca valencià, pero Ventura, no. La incògnita, de moment, queda així. Això sí, els valencians mos apuntem a la nòmina de patriotes nostres el de l'il.lustre filòleg reusenc.

L' Euphemia Llorente real era burgalesa; va estudiar magisteri i infermeria. Segons sembla, era poetessa, atenent la dedicatòria que el doctor Ventura li fa al seu llibre *Toia marcida*; concretament, el sonet n. XXXIII "Dolces mans"[5]. Del matrimoni d'Euphemia Llorente i Michel Ventura varen nàixer tres filles. N'Euphemia va sobreviure molts anys al seu marit. El 68 encara era viva, segons dada que com moltes més mos facilita molt amablement el seu familiar Jaume Ventura Bonet, l'únic membre de la família resident a Reus actualment.

Michel Ventua i Pompeu Fabra

El doctor Ventura va estar condemnat a l'ostracisme per l'oficialitat catalanista, principalment pels motius que considerarem més tard. Jordi Cerdà i Joan Nogués ho veuen així: "A traxectoria deste polígrafo catalán hase ver marcada polas súas reticencias ó proceso de normalización que levaban a cabo os noucentistes e ó seu consecuente ostracismo no panorama intelectual catalán."[6]

Quan algú és condemnat a l'ostracisme ho és per motius clars, que, sobretot quan es poden estudiar de lluny es comprenen millor. Ventura tenia, com a mínim, tres *handicaps* per a ser acceptat per la burgesia catalana noucentista. Era d'extracció social baixa; era occitanista i tenia idees polítiques que simpatitzaven amb el republicanisme, amb l'anarquisme i amb la revolució russa. Es evident que una personalitat així era de difícil absorció per una burgesia catalana *assenyada* que pretenia construir el seu projecte nacional a partir de la normativa catalana que s'inventà Fabra, -a la qual li donà el nom de llengua-. Des del punt de vista lingüístic, el doctor Ventura era el filòleg savi, però

5.- Michel Ventura Balaña (Pere Arnau) Toia marcida Ricardo Medina, impresor. Puente de Vallecas, Madrid. Tiratge cent exemplar. Sense data. Pàg. 43.

6.- Jordi Cerdà Subirachs i Joan Nogués Gálvez "As presentacións foneticistas de a. Ribalta (1916). Enfoque e perspectivas" en la revista A Trabe de Ouro, n. 22, abril, maio, xuño, 1995, pàg. 251

esdevingué la veu impertinent, la consciència trobadoresca i renaixencista de globalitat, o la mala consciència. I es va dedicar a combatre l'obra de Fabra aferrissadament. No estava d'acord a secessionar la llengua d'Oc de Pirineus avall, com volia, i va fer, Fabra. El seu esperit de filòleg format amb les millors idees dels romanistes i els professionals del seu temps no li permetien acceptar aquell desgavell intolerable des del punt de vista filològic. Les idees de Ventura, no obstant, quedaren silenciades. I Fabra va imposar el seu projecte polític, el de la burgesia catalana, el qual s'ha intentat vendre com el projecte bo. De la normativa de Ventura es diu que és prefabriana, idea perversa que amaga una realitat ben diferent. Si bé és veritat que la normativa de Ventura va nàixer uns anys abans de la de Fabra, són contemporànies, i la fabrista és l'antagonista de la de Ventura que va aconseguir finalment matar el pare, Ventura; i secessionar la mare, la llengua d'Oc. La lluita entre Fabra i Ventura, es reflectixen bé en el llibre *Studi Etymològic dels noms Cathalunya i Cathalà* , de la primera edició del qual ja parlàrem en el n.2 de PARAULA D'OC. A la segona edició, Ventura afix les "lletres del maniguet" que són un atac a Fabra a qui acusa, com ja havia fet en la primera, de no saber de filologia.

Vegem una breu ressenya de les "lletres del maniguet". Fabra proposà que a allò que en castellà es diu "manguito" se li diguera *maniguet* , que segons ell és diminutiu de màniga. Idea a la que Ventura contesta: "No, senyor; no. *maniguet* , no és diminutiu de *màniga* ; com *noiet* no és diminutiu de *noia* ; ni *capet* diminutiu de *capa*. Jo crec que el diminutiu de *màniga,* és *manigueta;* i que *maniguet,* és simplement el diminutiu de *mànic,* forma secundària de *mànec,* usada en diversos llocs de Valéncia i Catalunya (Ribera d'Ebre, Camp de Tarragona, etc)."[7] En la lluita del filòleg contra l'enyiger, Ventura proposava dir a aquell objecte maneguí.. En un diccionari pres a l'atzar trobem hui: "Manguito: Manegot, manigot. -Maneguí, màniga falsa d'abric o d'adorn."[8]

7.- Euphemia Llorente de Domingo (Miquel Ventura Balanyà) Studi Etymológic dels noms Cathalunya e Cathalá Segona editió corregida e augmentada amb les llettres del maniquet. Madrid, 1930, pàg. 98.

8.- Albertí, 1977.

Ironies del destí, i, més que ironia, sarcasme, a Reus hi ha actualment un Centre de Normalització Lingüística que du el nom de Miquel (sic) Ventura. Seria bo constatar si la joventut de Reus coneix el seu gran filòleg com cal; si han sigut ben informats sobre la vida, l'obra i la lluita que, des del seu caràcter inflexible i els seus coneixements profunds, va dur fins la mort. Mort que, cal recordar-ho, es va produir en l'exili enmig de l' injustificable l'oblit en qué la burgesia catalana deixà el gran intel.lectual Ventura Balanyà.

Michel Ventura i Joseph Aladern

A les acaballes del segle passat, a Reus es va formar una colla de jóvens intel.lectuals al voltant de ca l'Aladern. Aquell occitanista, autor de "*El català, és idioma o dialecte?*, 1903, on fa un estudi global de la nostra llengua, de Llemotges a Elx, va ser el primer a editar una revista amb el nom d "*Occitania*", el 1905[9]. Un dels jóvens que hi acudia habitualment era Michel Ventura. Aquella colla, amb paraules del propi Ventura, eren: "en filosofia, excèptics; en literatura, modernistes; en art, futuristes; en catalanisme, ultra-radicals. Érem àcrates, que era una cosa que vestia molt i de l'última moda".[10] I afig Santasusagna, parlant de la colla: "La vida i la societat constituïen el blanc de llurs ires, igual que el capitalisme i el diner."[11] Una ideologia que marcaria la trajectòria, i la vida de Ventura. Més endavant el trobarem alegrant-se de compartir el futur que suposava la revolució russa. Parlant de la revista *Alborada* diu: "Com devanter i signat per nosaltres hi va un article de pujat to patriòtic i en llegir-lo ens appar que al jorn que Galícia s' aixequi contra els seus tirans, els cacics i demés feramayla del ramat centralista que l'endogalen, ferà una revolutió formidable: El poble gal.laic és soffert, resignat, humil, però precisament els pobles d'aquest

9.- Occitania Barcelona-Tolosa. Revista Literaria y Social de les Terres de Llengua d'Oc. Directors: Prosper Estieu y Joseph Aladern.

10.- Joaquim Santasusagna Reus i els reusencs en el Renaixement de Catalunya fins al 1900. Reus, 1949, pàg. 387.

11.- Santasusagna. Ibid.

tarannà són els que van més lluny al jorn de la revolta. En tenim un palés i ben recent exemple en la revolutió russa"[12].

En resum, Michel Ventura, des del punt de vista ideològic, era un pèl massa per als desitjos de la burgesia catalana del moment. I, des del punt de vist lingüístic, la seua formació filològica el portava per camins científics, cosa que des del punt de vista polític no convenia gens per a la construcció nacional que s'estava gestant a Catalunya. Ventura va mantindre sempre la seua incompresa proposta filològica; incompresa més enllà del seu cercle de joventut. "Va introduir a la tertúlia l'ortografia etimològica que ell havia estudiat, la qual hi fou generalment acceptada amb entusiasme, però que, fora d'aquell clos, més aviat era rebuda amb ironia."[13] La ironia servia als de fora per barrar la possibilitat de dur a cap un projecte que, partint de l'etimologia, portava la llengua dels catalans més amunt de les fronteres regionals i estatals. La visió etimològica de la llengua va dur Ventura a fer una proposta lògica de codificació lingüística per a tot el diasistema de Llemotges a Elx. I el nacionalisme de la burgesia catalana s'espantà i determinà eliminar-lo. Cal reconéixer que era més difícil construir Catalunya anomenant la llengua amb el nom lògic: llengua d'Oc que com s'ho va fer Fabra. De la mateixa forma que per al nacionalisme valencià és més fàcil la construcció de la nació valenciana amb la llengua valenciana com a aïna espiritual que fer-ho amb el nom de llengua catalana. Des del punt de vista polític, dic. Des de la perspectiva filològica les coses són d'un color diferent. El doctor Ventura, filòleg, ho sabia, i actuava conseqüentment. I l'enginyer i refinadíssim polític Fabra, també; i obrà segons els interessos polítics de la burgesia que l'havia dut a Barcelona a fer el treball. Tant de posar l'accent actualment en la unitat de la llengua, no és més que la mala consciència que té la societat Barcelonina d'haver actuat de secessionistes de la llengua dels trobadors que sempre hem compartit valencians, occitans i catalans. Allò que serà difícil d'explicar és la postura genuflexa de l'esquerra valenciana davant el projecte polític de la burgesia catalana.

12.- Michel Ventura. "De llettres galaiques". Revista del Centre de Lectura, Reus, juny, 1922,n. 57, pàg. 137.

13.- Santasusagna. Op.cit. pàg. 396.

Probablement caldrà fer ús de conceptes com autoodi, esquizofrènia, debilitat intel.lectual, etc. Segurament.

Ventura, el filòleg menyspreat

El 1903, als 25 anys, les idees occitanistes de ca l'Aladern, la seua formació filològica i la necessitat de conéixer la llengua globalment, el van fer anar-se'n a Occitània a estudiar la llengua d'Oc. Més tard va fer viatges "per Europa i el nord d'Africa, féu cap a Nova York, i professà durant algun temps a la Universitat Cornell, d'Ithaca. De retorn de l'Amèrica del Nord, s'aposentà a Madrid, puix que havia aconseguit un lloc de professor d'anglès a l'Escola Superior de Magisteri, després de perdre les oposicions per una càtedra a l'Escola Normal, de Barcelona".[14] No volem pensar que la pèrdua de la càtedra a Barcelona poguera tindre relació amb la seua ideologia política i amb la seua visió filològica del català. No volem pensar-ho perquè no volem fer valoracions i ara mos manquen dades per a fer una afirmació de tal caràcter.

El 1905 va ser un any molt prolífic per als occitanistes de Reus, va ser llavors que el seu mestre i amic Joseph Aladern va publicar la revista *Occitània* , ell va encetar la col.lecció *Foc nou* amb una adaptació d'un conte popular gascó arreplegat per Antonin Perbosc, seguint la seua militància occitanista i la seua forma d'entendre la cultura. El Cinqantenari de Frederic Mistral, celebrat l'any anterior els va animar a la creació en l'àmbit de la cultura occitana.

Aquell occitanisme nascut a Reus a ca Josep Aladern és sistemàticament amagat per la cultura oficial catalana. I quan, uns anys més tard, comencen les relacions amb els occitans per part de Josep Carbonell, el treball fet pels reusencs no hi compta, i, Ventura trist, malalt, allunyat de la seua terra i incomprés és queixa amb amargor. L'any abans del seu traspàs, i ja "greument malalt", segons diu en una carta al director de la Revista del Centre de Lectura, explica diverses incorreccions aparegudes al n. 189 de la revista, i, sobre la seua activitat occitanista lligada al Centre, s'expressa de la forma següent:

14.- Santasusagna. Ibid.

"La darrera omissió que remarco és a l'article 'Les publications del Centre' del benvolgut amic Pere Cavallé. Se tracta d'un petit descuit qu'ha tingut (i no ho dic pas en to de censura) en parlar de la Revista del Centre de Lectura) segona època, anys 1902 al 1904).

Crec jo qu'es una gloria per al "Centre" i la Revista, lo fet d'haver dedicat tot un nombre, realment extraordinari, ad aqueyls temps! al moviment felibrista referint-se al 'Cinquantenari de Frederic Mistral' celebrat a Font Segunyo pel maig de 1904. Crec que la Revista del Centre fou l'única publicatió cathalana que dedicà tot un nombre a tal sdeveniment.[15] L'aladern, en Gambús i jo, forem l'ànima d'aqueyl nombre. Per primera vegada a Reus se van publicar textos en provençal, en llenguadocià, en llemosí i cathalà agermanats en les planes d'una revista. Molt avants de la prophetia maragalliana, uns quants scriptors reusencs donaven una encaixada de germanor als scriptors occitans de l'altra banda dels Pyrineus! (...)

" No sé jo si a Reus lo nombre va tenir èxit, però a França si quen tingué i ben extraordinari. S'en occupà la premsa occitana i se reproduïren qualques trebayls. Jo llavores me trobava a Montpellier studiant les varietats de la Llengua d'Oc a l'Universitat i a la Societat de llengües romanes. Havia recorregut gairebé tot lo Mitjorn i Tolosa, Nimes, Avinyó, Marseyla, Niça, etc. Havia fet molt bones relations amb Perbosc, Arnavielle, Coulet, Martinenche, Dera, Junel, Colombon i molts altres felibres. A Montpellier me publicaren una *interview* sobre coses de Cathalunya. L'Aladern stava també en relatió amb los principals scriptors occitans: Mistral, Estien, Perbosc, etc. Començava una petita 'entesa' entre cathalans i occitans de França [16]. (...) "No sé pas, senyor Director, si tots aquests detayls tindràn interès per als actuals lectors de la Revista. Jo crec que-n tenen i m'he extés adretes una mica perquè sembla que'ls scriptors cathalans d'ara han oblidat que fa vinticinc anys ja hi hagué una approximatió entre scriptors cathalans i occi-

15.- "En honor del felibrige", Revista del Centre de Lectura, any IV, n. 73. Reus, 1 de juny de 1904.

16.- Com assenylàvem al n. 2 de PARAULA D'OC, pàg. 43, Ventura, allí Euphemia Llorente, parla d'occitans de França per oposició als occitans d'Espanya: catalans, valencians i mallorquins. Idea inacceptable per la burgesia catalana d'aquells temps. I la d'ara, que en pensa?

tans de França. Dic açò darrer, perquè en lo nombre de l'*Amic de les Arts* dedicat a Occitania ni tant sols se smenta dit nombre de la Revista i ni una sola vegada hi appar lo nom de nostre Joseph Aladern, que fou lo primer cathalà que publicà a Barcelona una revista 'Occitania' redactada en totes les varietats de llengua d'oc, i dedicada als studis occitans, l'any 1905. Al mateix any publicava jo a Reus la *Biblioteca Foc Nou* començant amb los *Contes populars gascons* de l'Antonin Perbosc, que tingueren a França una enthusiàstica accoylida."[17]

És evident que el famós Amics de les Arts que sempre s'ha presentat com el model de retrobament amb els occitans no va fer justícia històrica, i per això, Ventura es queixa justament. Però, cal tindre clar que de les relacions novelles entre Alibert i Carbonell, controlades per Fabra, Coromines i altres, es va acabar amb la secessió de la llengua d'Oc, que era el nou projecte que s'impulsava a Barcelona des de l'Avenç. A l'Aladern, que era el líder d'aquell primer occitanisme perillós, se li va donar treball i estava més o menys content al cap-i-casal de Catalunya; els alumnes, no interessaven. La ideologia occitanista globalitzadora ja estava neutralitzada. Ventura veia tancar-se-li les portes de Catalunya sense saber perqué. O sí.

El doctor Ventura, un filòleg rigorós i modern

Els pocs que s'han preocupat de parlar de Ventura coincidixen que és un filòleg d'una dimensió extraordinària. Dominava el llatí i el grec, i diverses llengües modernes; a més de la pròpia, en la qual va crear la major part de la seua obra literària, coneixia perfectament l'occità, el gallec, en la qual sí que creà alguns poemes, i el castellà, llengua en la qual no va crear literatura; i l'anglés i el francés, de les quals feia classes, i l'alemany i l'italià. Es conserva un curs de xinés que inicià en la seua joventut. Dominava també l' àrab, el kurd el persa i l'hebreu.

Era Doctor en Filosofia i va fer la seua tesi doctoral a la "Cornell University", Ithaca, Nova York, l'any 1909, on era professor de Llengües Romàniques. Es diu que parlava perfectament 32 llengües, pero, de moment no en tenim documentades més que 15, de les quals en reproduïm algunes tot seguit.

17.- M. V. B. Revista del Centre de Lectura, Reus,N. 191, Març 1929, pàgs. 129/30.

Greek elements

migranya. --- ἡμικρανία

parabola ---- παραβολή

escola ------ σχολή

corda ------ χορδή

cementer ---- κοιμητήριον

gegant ----- γίγας

martir ------ μαρτύριον

mysteri ---- μυστήριον.

bisbe ------ ἐπίσκοπος

apostol ---- ἀπόστολος

bastai ---- βάσταξ

Hebrew elements

All are biblical words or proper nouns.

edem .... < עדן heden

Seraf'i - < שרפים - serafim pl. of שרף seraf

querubi - < כרובים - querubim pl. of כרוב querub

Satanas - < שטן - satan

aleluia - < הללויה - hallelujah

amen ... < אמן - amen

Sabbat .... < שבת - sabbat

dissabte .... < die + שבת - sabbat

Persian elements

xal --- < شغال chal

llimó --- < لیمو laimu

momia --- < موم mum

moraduix ... < مردة کوش mardah cux

taronja ---- < نارنک narang

mesc ----- < مسکة misque

aigua naf ... < 'acquam + نفت nafta

xacal ------ < جاقال chacal

pronx ------- < پنج panch

bazar ---- < بزار bazar

Turkish elements:

caviar	<	خاویار	haviar
jec	<	یلک	yalec
coheo	<	قوچی	cochu
Kiosk	<	کوشك	Kyuxe
dormà	<	طولامة	talama

Arabic elements

Gorja, algorfa, esgorfa	<	الغرفة - al-gorfa	(1)
Matalàs, matalaf, matalap	<	مطرح - matrah	
Màrfega	<	مرفقة - marfaca	
Cetrill, cetri	<	سنة - zell	
Rabadà	<	رب الضان - rab addan	
Sàrria, sarrió	<	شبرة - xaira	
Almoina	<	المعونة - al mauna	(2)
Almostra, aumostra	<	المد - almodd	(3)
Alfàbega, anfràguma, alfràbega	<	الحبقة - alhabaca	
Falca	<	فليقة - falica	
Fanal	<	فنار - fanar	
Litja	<	سجن - sichn	
Lindria	<	سندية - sindya	
Entolda	<	الظلة - al dolla	

El seu occitanisme s'ha volgut entendre com una cosa idíl.lica, però res més lluny de la realitat. Jordi Cerdà Subirachs diu que "Ventura se trouvait dans l'effervescence d'un récupération des racines médiévales qui, dans le cas du galicien et du portugais, étaitent aussi capables de réduire les distances et de jumeler les deux peuples."[18] La idea de Subirachs és equivocada. Ventura no va aprendre de la situació d'agermanament de Galícia i Portugal que va trobar els anys de la seua estada a Madrid, el 1916 ja en feia més de deu que havia anat a Occitània a aprendre llengua d'Oc. Quant al títol del treball, que citem al peu, no és l'adequat tampoc. Ventura no va bastir una utopia. El seu treball, rigorós i assenyat, és fruit del rigor d'un professional d'excepció, fruit de la més estricta reflexió filològica. I ell va ser conseqüent fins al final amb allò que pensava, amb allò que havia aprés de la ciència filològica. No era una utopia, era un projecte ferm i ben fonamentat filològicament. Va ser l'acció política de la burgesia catalana noucentista la que va triar i el va deixar abandonat, però la proposta de Ventura era ben real i ben realisable. El fet que Barcelona no acceptara el seu projecte filològic no el convertix en un utòpic; al contrari, Ventura demostra que és un gran professional, un filòleg savi i conseqüent fins al final que no es deixa manipular per la política.

Com ja hem dit, és l'últim any de la seua vida que adoptà el pseudònim d'Euphemia Llorente i la personalitat valenciana. Els valencians mos sentim satisfets, orgullosos i profundament agraïts per aquella deferència envers la nostra personalitat col.lectiva. Per què ho va fer és, de moment, una pregunta sense resposta, i un nou camp obert a la investigació.

La de Ventura va ser una vida consagrada a la filologia i a Catalunya, i se li va pagar amb l'ostracisme. Se sentia menyspreat? Tenia por? L'últim any de la seua vida, quan es decidix a editar la *Revista Occitana* i l'*Studi etimològic del noms Cathalunya i cathalà* , i ho fa davall el pseudònim Euphemia Llorente. Al final de la seua vida, Ventura amaga el nom. S'amaga; però, home de caràcter fort, convic-

18.- Jordi Cerdà Subirachs "Projet d'unification orthographique catalano-occitane: l'utopie étymologiste" Bulletins de l'association internationale d'études occitanes, n. 14, Montpelhièr, abril, 1998, pàg. 100

cions clares i intel.ligència desperta, seguix lluitant pel seu ideal. Per qué ho va fer, és una pregunta que queda en l'aire.

La seua obra, malauradament, ha restat pràcticament inèdita. I la que es va editar no va tindre difusió. Segons Santasusagna, "tot ha romàs inèdit, puix que la distància física i el seu desacord amb els corrents imperants, i àdhuc la desconeixença del seu maldar, impediren llur notícia en els centres filològics de Catalunya. Tot sol va bastir un monument al Verb nadiu. si hi posà carreus com a lingüista, n'hi posà també com a literat. Cercant un lenitiu al seu isolament i al seu exili, escriví poesies, proses líriques, proses humorístiques, teatre, contes... i la majoria d'aquesta obra està condemnada a perdre's sense conéixer els honors de la publicació."[19]

El paràgraf fa produir calfreds en imaginar una intel.ligència i una sensibilitat superios com les de Ventura patint l'isolament, l'exili... Per què va haver de sofrir tant un filòleg de la talla d'ell? Quin pecat havia comés? Ser de classe baixa? Ser, en conseqüència, progressita ideològicament? Ser filòleg i tindre una formació inusual per a l'època que va viure? El tracte que la societat catalana va donar a Michel Ventura és injust absolutament. Quina llàstima!

Comentant les traduccions que va fer per a *Foc Nou* Josep Olesti diu: "En ambdues demostrà, malgrat la seva jovenesa, seriositat i encert, prova de dominar l'idioma d'altri i el propi fins a aconseguir, amb la transplantació, una obra de recreador. El poc que va publicar aquest treballador infatigable i aquest amador de la llengua nostra, fa venir recança, més que de la part de la seva obra romasa inèdita i desconeguda, que el seu treball no s'hagués efectuat a Catalunya i que el seu autor no hagués pogut col.laborar amb els que han assolit de fer un català literari dúctil i apte, puix que la seva empremta hauria estat important en la noble empresa."[20]

I si Catalunya havia sigut injusta amb ell, el govern conservador de Madrid va acabar de rematar la qüestió amb la decisió ignominiosa de llevar-li el treball; acte de menyspreu a un filòleg excel.lent que el

19.- Santasusagna. Op. cit. pàg. 387.

20.- Josep Olesti Trilles Diccionari Biogràfic de Reusencs. Ajuntament de Reus, 1992, pàg. 668.

va espentar a la mort. Sembla que va perdre el treball a causa de les seues idees republicanes, va haver-hi alguna influència més?

Ventura acumulava injustícies sense ser-ne mereixedor. Es difícil pero es pot comprendre que el govern monàrquic de Madrid s'ensanyara amb ell, però és quasi impossible intentar fer-se una idea de com varen poder ser tan injustos amb un filòleg de la seua talla els seus propis conciutadans. Tret dels de Reus, on sempre va ser ben acollit, i on va deixar al Centre de Lectura 10.823 exemplars de la seua biblioteca i diverses obres d'art com a prova d'agraïment a la seua ciutat, Catalunya té un gran deute amb el filòleg Michel Ventura Balanyà que, amb tota seguretat, tenia uns coneixements filològics infinitament superiors als de Fabra; no cal recordar que Fabra no és filòleg. La pregunta, doncs, és: La burgesia catalana, per què va triar l'enginyer Fabra i va condemnar a l'ostracisme el filòleg Ventura? No es tractava de bastir un projecte sobre la llengua? sobre la filologia? sobre qüestions lingüístiques? No es tractava de fer la reforma lingüìstica? Per què es va preferir un enginyer a un filòleg? O no era un projecte lingüístic? Algú haurà d'aclarir, en algun moment, la qüestió. Als valencians mos interessa molt que quede ben clara.

La ideologia progressita i la visió filològica diasistemàtica del doctor Michel Ventura Balanyà són absolutament actuals i amb una ben probable projecció al futur. La rigorosa obra filològica de Ventura, injustament silenciada, demana a crits trobar la llum. I, o mos enganyem molt, o Ventura és un filòleg i un creador amb un futur ben ample per davant. I algú, o alguns, s'haurien de sentir malament i haurien d'entonar el mea culpa. Llavors, probablement Barcelona s'alliberaria d'una greu injustícia comesa en la persona del filòleg Ventura i Balanyà, i els valencians podríem comprendre moltes coses sobre la nostra llengua que hem estat molts anys sense arribar a entendre bé, per manca d'una informació científica ben plantejada, amb un enfocament correcte, i completa.

BIBLIOGRAFIA

Publicada.

Michel Ventura Balanyà va publicar diversos articles a la Revista del Centre de Lectura de Reus, on col.laborà amb una freqüència que podem supondre que responia a les seues anades i vingudes per Europa i la resta del món. Molts d'ells dedicats a temes d'Oc. L'últim publicat és la carta al director de març de 1929, n. 191, que hem citat més amunt.

1898.- Col.laborà en *Lo Ventall* del 30 de juliol.

1901.- *Cent cançons* arreplegades per ell en el seu treball de recercaire de la cultura popular. Revista del Centre de Lectura. Reus, 1-X-1901. Ed. Imp. "La Regional".

1905.- *Foc Nou* Biblioteca fundada per ell a Reus. S'encetà amb l'adaptació d'un conte popular gascó arreplegat per Antonin Perbosc.

1906.- *Transcripció etimològica dels signes grecs*. 1r. Congrés de la Llengua Catalana, Barcelona, 497-512.

1907.- *Elements gramaticals de llengua francesa*, publicada a Reus. "És d'una claredat i d'una precisió que delaten el lingüista assabentadíssim. La terminologia que hi empra revela, de més a més, el gramàtic que viu al dia els estudis que el preocupen."[21]

1916.- *Fala armoñosa, non morrerás!* En gallec. Es el n.1 de la Biblioteca do pobo gallego, que ell fundà. Imprensa do Asilo do S.C. de Xesús. Xoán Brabo, 3.

1916.- *Orthoepie française et livre de lecture*. Imp. del asilo de huérfanos del s.c. de Jesús, C/ Juan Bravo, 3, Madrid.

1916 .-*English orthoepy and reading book*. Madrid.

1924.- *Pom de ponceyles* premi de la Festa de la Poesia, 1923 organitzada per l'Orfeó Reusenc. Ed. Tipografia Rabassa, Reus, 1924.

1928.- (?)*Toia marcida*, 50 sonets, Madrid. (Al costat del seu nom, entre parèntesi, hi ha: Pere Arnau). Ricardo Medina (impresor) C/ Vallecas, 30, Madrid. (Sense data).

1930.- *Studi etimològic dels noms Cathalunya e cathalà*, Madrid. Amb el pseudònim Euphemia Llorente. Imprenta de Ricardo Medina, Vallecas, 30, Madrid.

21.- Santasusagna. Op. cit. pàg. 399

1930.- *Revista Occitana*, publicatió trimestral gratuïta. Dirigida també per ell amb el pseudònim Euphemia Llorente, directora i administradora. Granada, 2, Madrid

Inèdita

1889.- *Apuntes de historia universal i de España*. 36 fulls manuscrits.

1897.- "*Lliçons de llengua xinesa*" i també del mateix any *Cours de chinois*. Escrit a Paris. Manuscrit.

1900.- *Obres* : El castell enrunat, Gaudim!!!, L'Hora blava, La Papayloneta i la Llum.

1909.- *Historical catalan phonetics*. Tesi doctoral. Cornell University, Ithaca (Nova York).

La Renaixença literària de Catalunya i l'aportació dels reusencs. Centre de Lectura.

Vers l'unificació dels parlars d'Oc

L'orthografhia etimológica de la llengua catalana, usada en nostres clássics.

Dictionari orthográphic-etimológic de la llengua cathalana clássica.

Grammática histórica de la llengua cathalana: I phonètica.

Cultura occitana antiga e moderna.

Spirituals, poemes.